

Ο ΛΗΣΤΗΣ ΝΤΑΒΕΛΗΣ, Η ΛΗΣΤΕΙΑ ΤΗΣ ΒΗΣΣΑΝΗΣ ΚΑΙ Η ΛΑΪΚΗ ΜΟΥΣΑ

Οι ληστές, οι ληστείες, οι απαγωγές, τα λύτρα, είναι μια ιστορία με πολλά επεισόδια στην Ήπειρο από τον καιρό της Τουρκοκρατίας, μέχρι την πάταξη της ληστοκρατίας στη μεταπελευθερωτική περίοδο της δεκαετίας του 1920. Συχνά οι παράνομοι και εγκληματικές πράξεις των ληστών συγχέονται με θρύλους και οι ληστές εμφανίζονται σαν προστάτες των φτωχών και αδυνάτων.

Ληστρικές επιδρομές με ληστείες, καταστροφές και απαγωγές αναφέρονται και στο Πωγώνι, και στην παράδοση μερικών χωριών διατηρείται η ανάμνηση τέτοιων περιστατικών με αφηγήσεις των δραματικών γεγονότων και του φόβου που ακολούθησε αυτά. Μια τέτοια ιστορία έχει καταγραφεί στο Δολό με τον περιβόητο ληστή Χατζηγομάρα με την απαγωγή ενός παιδιού, την απαίτηση λύτρων και τελικά με τη σφαγή του παιδιού. Κατάλοιπα του φόβου και των συνεπειών των ληστειών εκείνων των χρόνων, αποτελούν οι κατασκευές και τα μέτρα ασφαλείας των παλιών σπιτιών με τις βαριές πόρτες, τις σιδεριές στα παράθυρα, τα μικρά παράθυρα των ισογείων, τις αμπάρες (ρούμπανους), τους ψηλούς μαντρότοιχους και άλλα. Ένα τέτοιο γεγονός, μια μεγάλη ληστεία, ήταν εκείνη που έγινε στη Βήσσανη από τον ληστή Νταβέλη και τη συμμορία του, το 1881 στις 27 Απριλίου. Περιγραφή της ληστείας και των συνεπειών γράφτηκαν στο «Νεολόγο» Κωνσταντινούπολης στις 9 Μαΐου.

Η συμμορία του Νταβέλη με 200 άτομα, πέρασε από τους Κακουσιούς (Άγιο Κοσμά) και μπήκε στη Βήσσανη όπου άρχισε τη λεηλασία και τους εμπρησμούς. Αφού ολοκλήρωσαν τη λεηλασία και τις καταστροφές, φόρτωσαν 50 ζώα με τα κλοπιμαία, πήραν και 14 ή 21 ομήρους, άνδρες και γυναίκες κι έφυγαν. Για την απελευθέρωση των ομήρων, οι ληστές ζήτησαν λύτρα.

Σχετικά με τη ληστεία της Βήσσανης, από τον ληστή Νταβέλη, η λαϊκή μούσα άφησε τη δική της περιγραφή. Σε έναν φάκελο με διάφορες σημειώσεις του Γιώργου Κωστούλα από τη Μερόπη, που μου παρέδωσε η θυγατέρα του Αναστασία, βρέθηκε και μια καταγραφή σχετική με τη ληστεία της Βήσσανης και πως τραγουδήθηκε από τη λαϊκή μούσα και χορεύτηκε στο χωριό Μερόπη, όπως το θυμόταν ο Γιώργος Κωστούλας. Το σχετικό γραφτό κείμενο παρατίθεται όπως ακριβώς είναι στο χειρόγραφο.

Κωνσταντίνος Χ. Κωστούλας

Ο ληστής Νταβέλης

Που δεν ξέρουμε ήταν ο Νταβέλης της Πεντέλης Αττικής ή άλλος πήρε ψεύτικα το όνομά του, για να φοβερίζει τους τόπους που πατούσε όπως πάτησε τη Βήσσανη της επαρχίας Πωγωνίου και βγήκε και το τραγούδι του κι εγώ το χόρεψα στο μεσοχώρι του χωριού μου.

Όσα κακά κι αν έκαμες, Νταβέλη – Νταβέλη,
Όλα συγχωρεμένα, Νταβέλη καπετάνιε.
Κι ένα κακό που έκαμες
Αυτό δε συχωριέται
Που πάτησες τη Βήσσανη
Αυτό τ' αρχοντοχώρι.
Πήρες μανάδες με παιδιά
Και πεθερές με νύφες
Επήρες και μια νιόνυφη
Νύφη του Καραγκιόζη
Νύφη με τα χρυσά φλωριά
Με τ' άσπρα τα σιαγιάκια

Τους πήρες και τους έφτασες
Μες τα βουνά του Γράμμου
Και τρεις χιλιάδες γύρεψες
Φλωριά για να σου φέρουν.
Κι αν δε σου φέρουν τα φλωριά
Θα στείλεις τα κεφάλια
Μες το σακί δεμένα.
Σαράντα μούλες φόρτωσες
Με τζιοβαϊρικά τους
Καζάντια απ' την Πόλη μας
Καζαντισμένα μ' ιδρω
Χαλιά κεμέρια ασημικά
Φλωκάτινες βελέντζες.
Και σου 'στειλαν και τα φλωριά
Με τον Λάμπρο-Κωστούλα
Που ήτανε Ρομπατινός
Με πίστη πωγωνία.
Τόσα φλωριά δε δίνονταν
Χωρίς να το χουν μπέσα
Κι ο Λάμπρος ήταν κι έξυπνος
Μην του τα πάρουν άλλοι
Και τα 'βαλε μες τα μαλλιά
Βαθιά μες τα ποκάρια
Κάθε ποκάρι εκατό φλωριά
Δεμένα σε μασούρια.
Τα φόρτωσε στη μούλα του
Κίνησε για τον Γράμμο.
Στην Βίγλα όμως τον έπιασε
Ληστής Χατζη-Γομάρας
Τουρκαλβανός η πίστη του
Με δέκα παλικάρια
Γιατί ήξερε πως θα διαβούν
Φλουριά για τον Νταβέλη.
Τον Λάμπρο τον ε γνώριζε
Γιατί 'χε τσελιγκάτο
Και σαν εφιληθήκανε
Φιλωρωτάει και κρένει.
Που πας μωρ' Λάμπρο για καλό;
Πάνω μαλλιά στην Κόνιτσα
Να πάρω κάνα σάισμα
Να σκεπάσω τα αγγόνια
Που 'γιναν είκοσι τρία
Τέσσερεις λεβέντες πάντρεψα
Και μια θυγατέρα
Κι εγιόμισε το σπίτι μου
Με τι να τα σκεπάσω.
Και του 'δωσε το χέρι του
Με το καλό να πάει.
Και πήγ' ο Λάμπρος κι έφερε
Όλους τους Βησσανιώτες
Αφού 'χει δώσει τα φλωριά
Εις τον ληστή Νταβέλη.
Και τότε 'στησαν το χορό
Στον πλάτανο από κάτω
Ο Λάμπρος - α - μπροστά μπροστά
Χόρευε πρώτος – πρώτος.

Και συμπληρώνει ο Γ. Κωστούλας:

Κι όλα αυτά, μας τα μολογήθηκε μες τη γωνιά στη θράκα μια βαρυχειμωνιά που ήμασταν μαζεμένα τα εγγονάκια, μικρά, όταν τότε έγινε το ελληνικό στο σκλαβωμένο Πωγώνι και σαν να μας τα μολογάει σήμερα μου 'ρχεται στο νου μου που είναι 64 χρόνια πριν.

«Ο Λάμπρος εκπαιδεύτηκε με τον ξάδερφό του Ζώη, 50 χρόνια στο Αρχοντοχώρι Βήσσανη αργαστηριάρης με το βελόνι, με το μαχαίρι χασάπης, με την παλάντζα τη σωστή, το γράψιμο το ίδιο. Και άλλα μολογήματα ελπίζω να γράψω. Όλα δε τα φορτώματα της αρπαγής τα πήγαν στη Λάιστα, στο σπίτι του γιατρού Μέρτζου, που είχε αυλόπορτα μεγάλη και από τα όσα αναφέρω παραπάνω μέσα στα αρπαγμένα βρέθηκε και μια σαρμανίτσα χρυσή όπου την είχε στείλει από την Κωνσταντινούπολη ένα άρχοντας Βησσανιώτης να βάλει το νεογέννητο που θα αποκτούσε η γυναίκα του στη Βήσσιανη. Εκεί, έγινε η διανομή στα παλικάρια που ήταν όλοι 60. Ο γιατρός Μέρτζος τα είχε μολογήσει στα παιδιά του που είναι δικηγόροι στα Γιάννενα, όλα και μου τα μολόγησε κι εμένα που τα γράφω ο Δημήτριος Μέρτζος, παιδί του γιατρού Μέρτζου».

Σημειώσεις

- Ο λησταρχος Γιώργος Νταβέλης που έκανε τη ληστεία της Βήσσανης, δεν έχει καμία σχέση με το γνωστό ληστή Χρ. Νταβέλη της Στερεάς Ελλάδας και της Πεντέλης της Αττικής.
- Το τραγούδι που αναφέρει ο Γεώργιος Κωστούλας δεν διατηρήθηκε σαν μουσική μελωδία γιατί μάλλον τραγουδιόταν με το στόμα και χορεύονταν επίσης τραγουδιστά. Η Αναστασία Χρ. Κωστούλα το γένος Μούστου, από το Δολό, θυμάται πως και στο Δολό τραγουδιόταν και χορεύονταν τραγουδιστά το τραγούδι του Νταβέλη για τη Βήσσανη.
- Κάτι ανάλογο έγινε και με τα τραγούδια του Μπότσαρη για την περίοδο που έμεινε στο Κακόλακκο ως διοικητής του Πωγωνίου.
- Η έλλειψη «ηρωικού» στοιχείου στην πράξη του Νταβέλη στη Βήσσανη, καθώς και η απουσία «κοινωνικού» στόχου δεν τον καταξίωσε στη συνείδηση των Πωγωνίσιων. Και παρόλο που η λαϊκή μούσα τον χαρακτηρίσει «καπετάνιο» του το λέει από την αρχή πως αυτό που έκανε «δε συγχωριέται».
- Ο Γεώργιος Νταβέλης ως αρχιληστής έδρασε με την ομάδα του και σε άλλες περιοχές και κυρίως στο Ζαγόρι, όπου λήστεψε πολλά χωριά, βασάνισε ανθρώπους, έκαψε σπίτια, πήρε λύτρα, περί τις 30.000 λίρες και συντέλεσε στην ερήμωση του Ζαγορίου με τη φυγή πολλών οικογενειών.
- Αυτή την κακή φήμη θέλησε αργότερα να διορθώσει ο Γ. Νταβέλης, όταν έλαβε μέρος στον πόλεμο του 1897 και στον Μακεδονικό αγώνα ως οπλαρχηγός αποσπάσματος.
- Ο Γ. Νταβέλης, γεννήθηκε στη Γαλατεινή Σιάτιστας, το 1848 και πέθανε το 1923. Για τη συμμετοχή του στους αγώνες σε Θεσσαλία και Μακεδονία κατά των Τούρκων τιμήθηκε από το Ελληνικό Κράτος.
- Είναι βέβαια άγνωστος ο δημιουργός του τραγουδιού αυτού για τη ληστεία της Βήσσανης, αλλά αποτελεί περιγραφική καταγραφή των γεγονότων όσο και των κοινωνικών σχέσεων και της ζωής των κατοίκων της εποχής εκείνης. Δίνει ακόμη ένα μέτρο του πλούτου της Βήσσανης «καζαντισμένον με ιδρω» που υπολογίζεται σε χιλιάδες φλωριά, ακόμη και σε χρυσή σαρμανίτσα. Αυτός ο πλούτος που ασφαλώς ήταν φημισμένος και γνωστός προσήλκυσε την προσοχή των ληστών και προετοίμασε την επιδρομή. «Χαλιά, κεμέρια, ασημικά, φλωκατινές βελόντζες, καζάντια από την Πόλη», δεν κρύβονται. Γι' αυτό και η λαϊκή μούσα μιλάει «γί' αυτό το αρχοντοχώρι». Είναι, άλλωστε, η περίοδος που το Πωγώνι γνωρίζει γενικά μια ακμή που προέρχεται από το «μεταναστευτικό χρήμα» των Πωγωνίσιων από τις επιχειρηματικές δραστηριότητες στην Πόλη, τη Βλαχιά και σε άλλες περιοχές. Μια εποχή που πέρασε ανεπιστρεπτή και που η ανάμνηση αποτυπώνεται σε μερικά εναπομείναντα «αρχοντόσπιτα» και σε μια διάχυτη παράδοση στη ζωντανή ιστορία της επαρχίας.
- Το τραγούδι του Νταβέλη είναι κι αυτό μια καταγραφή μιας εποχής και σαν τέτοια καταχωρείται σε αυτή την έκδοση.

Παγωνίσια Βιβλιοθήκη 13 – Παγωνιακά Χρονικά, τόμος 3, Ιωάννινα 2001
Κωνσταντίνος Κωστούλας, Συγγραφέας

Βιβλιογραφία:

- Σπ. Στούπη: Παγωνισιακά και Βησσανιώτικα
- Εφημερίδα «Φωνή της Ηπείρου»
- Περιοδικό «Ηπειρωτική Εστία», τόμοι 12, 14.
- Ι.Λαμπρίδη «Μελετήματα».

Παγωνίσια Βιβλιοθήκη 13 – Παγωνιακά Χρονικά, τόμος 3, Ιωάννινα 2001
Κωνσταντίνους Κωστούλας, Συγγραφέας